

יונתן אייקנבאום גרינפיס ישראל

ציטוט מומלץ

אייקנבאום י. 2020. האם משבר הקורונה יוביל לסיום עידן הנפט? אקולוגיה וסביבה 11(1).

התוכנית החדשה של משרד האנרגיה נותנת ביטוי מהימן לכך שיהיו יותר תמיכות עקיפות. מצד אחד היא פותחת מכסות חסרות תקדים בתחום אנרגיית השמש, אך לא מסבירה איך תפתור שורה של מכשולי אסדרה; מצד שני היא שואפת לחבר את אילת – העיר הסולארית – לגז באמצעות צינור ולבנות נמל דלקים חדש בחיפה | צילום: © The United States Coast Guard, באדיבות גרינפיס ישראל

האם משבר הקורונה יוביל לסיום עידן הנפט?

8 במאי, 2020

גיליון אביב 2020 / כרך 11(1) / קורונה וסביבה

נקודת מבט

לאחרונה, כחלק מהצעדים למניעת התפשטות נגיף הקורונה, נכנסו גם תושבי תת-היבשת ההודית לסגר. לראשונה מזה עשורים יכלו אלה המתגוררים מדרום להרי ההימלאיה להבחין ברכס הלבן הודות לירידה המשמעותית ברמות מזהמי האוויר שמקורם בתחבורה. המראה המרהיב פותח את התיאבון ונותן אפשרות לחלום על עולם עם אוויר נקי ואקלים יציב. עם זאת, בטווח הארוך הגשמת החלום אינה תלויה בהתפשטות נגיפים, אלא בסיום עידן דלקי המחצבים (נפט, פחם וגז) ובמעבר לאנרגיה מתחדשת.

אף על פי שהעולם נכנס לתקופה של חוסר יציבות כלכלית חריפה, האירועים המתרחשים בזירה הכלכלית בעת משבר הקורונה פותחים גם צוהר לתקווה: בשוק הנפט העולמי נסחרו לראשונה בהיסטוריה חוזים עתידיים של נפט גולמי במחיר שלילי, מניויתיהן של ענקיות האנרגיה מתרסקות, ורבות מהן נמצאות בסכנת חדלות פירעון.

משבר הקורונה לא נפל על חברות הנפט כרעם ביום בהיר, אלא האיץ תהליכים שמתרחשים כבר שנים. תפקידה המכריע של תעשיית הדלקים בהחרפת משבר האקלים מחד גיסא, וצניחת המחיר של אנרגיות מתחדשות מאידך גיסא, הפכו את ההשקעה באנרגיות מזהמות כמו גז, נפט ופחם, לכדאית פחות ואף לכזו שסיכון כלכלי בצידה. סעודיה ורוסיה צפו את המשבר, ותיאמו זו עם זו ירידת מחירים ומהלך של הצפת השוק העולמי בנפט זול בשל חלון הזמן ההולך ומתקצר לניצול המשאב המזהם. התפשטות נגיף הקורונה טרפה את הקלפים והביאה לירידה חדה ומיידית בביקוש.

שקנאים באסון דליפת הנפט במפרץ מקסיקו. "התקופה האחרונה סיפקה אפשרות להצצה זמנית אל עבר עולם נטול נפט, אבל מימושו בטווח הארוך תלוי במאבקי הכוחות סביב דמותו לאחר ימי הקורונה" | צילום: mZh, באדיבות גרינפיס ישראל

אלא שתהיה זו טעות לחשוב שתעשיית הדלקים אמרה את מילתה האחרונה. התקופה האחרונה סיפקה אפשרות להצצה זמנית אל עבר עולם נטול נפט, אבל מימושו בטווח הארוך תלוי במאבקי הכוחות סביב דמותו לאחר ימי הקורונה. בשל הפגיעה הכלכלית הקשה הנלווית למשבר, נאלצות ממשלות ברחבי העולם להכניס את היד עמוק לתוך הכיס ולהשקיע סכומי עתק כדי לחלץ את המערכת הכלכלית מהבוץ. כספי החילוץ יכולים לתמוך במעבר למשק אנרגיה לא מזהם בארץ ובעולם, אולם הם עלולים להיות מושקעים בתאגידי אנרגיה מזהמת. בחירה כזו תנציח את השימוש בנפט ובגז בשנים הקרובות, ותפגע קשות במאבק במשבר האקלים.

מה שהתרחש לאחר המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008 – אז העבירו ממשלות סכומי עתק לטובת תאגידיהם, ובכללם תאגידיים מזהמים (כולל לקבוצת "דלק" בישראל) – לא בהכרח מלמד על מה שצפוי להתרחש לאחר תום משבר הקורונה. התמיכה בתעשיית הדלקים בישראל בהחלט צפויה להימשך, והמדיניות שנוקט משרד האנרגיה בראשותו של יובל שטייניץ בשנים האחרונות, שבמרכזו מעבר המשק לגז, צפויה אף להחריף. מאגר הכלים שבידי משרד האנרגיה כולל בין השאר את הגדלת הסיוע למפעלים לעבור לשימוש בגז, ותמיכה כספית במיזמי תשתית שמלכתחילה הוגדר כי ימומנו אך ורק על-ידי המגזר הפרטי (למשל העברה של 270 מיליון ש"ח לקבוצת "דלק" לבניית צינור הגז למצרים, כפי שהוחלט לאחרונה).

מה שכנראה עומד להשתנות הוא שהמרכיב המשמעותי ביותר לתמיכת הממשלה בתעשיית הדלקים בארץ לא צפוי להתבטא בהעברות כספיות ישירות, אלא בחיזוק סביבת אסדרה התומכת בביקוש גבוה לחשמל (מגז), בנפט לתחבורה וביצוא דלקים מישראל לשווקים הבין-לאומיים. חיזוק סביבת אסדרה זו מתבטא בבניית תחנות כוח שמופעלות בגז בהספק כולל של מעל 10,000 מגה-ואט, כולל תחנות כוח שאמורות לספק גיבוי לחשמל סולארי, אף על פי שיש כבר פתרונות אגירה לחשמל כזה; בקידום תחנות כוח זעירות (microgeneration) מבוססות גז במרכזי הערים; בהוצאת רישיונות לחיפוש גז נוספים ובמימון תשתית ההולכה וסידורי הביטחון הנדרשים לה. הממשלה מתרשלת בקידום מספר מהלכים חיוניים מחשש שהם יפגעו בסביבת אסדרה זו: ייעול השימוש באנרגיה בכלל וניהול ביקוש החשמל בפרט (כינון תעריף חשמל דיפרנציאלי); בדיקת חלופות סולאריות בתוספת אגירה לכל תחנת כוח מתוכננת; חובת הצבת לוחות סולאריים על כל מבנה; הידוק הבקרה על גופים פיננסיים כדי למנוע השקעת כספי ציבור במיזמי נפט וגז המסוכנים למשקיעים ולאקלים כדור הארץ.

התוכנית החדשה של משרד האנרגיה להאצת המשק בעקבות משבר הקורונה, שעיקריה פורסמו לאחרונה, נותנת ביטוי מהימן לכך שיהיו יותר תמיכות עקיפות: מצד אחד היא פותחת מכסות חסרות תקדים בתחום אנרגיית השמש, אך לא מסבירה איך תפתור שורה של מכשולי אסדרה העומדים בדרך למימוש הצעד החשוב (כגון שילוב נרחב של מערכות פוטו-וולטאיות במרחב הבנוי, שמצריך עבודת תיאום ותכלול מעמיקה עם מנהל התכנון); מצד שני היא שואפת לחבר את אילת – העיר הסולארית הראשונה בישראל – לגז באמצעות צינור ולבנות נמל דלקים חדש בחיפה (צעדים שיקבעו את התלות של ישראל בדלקי מחצבים עוד שנים רבות).

על פי הערכות של הסוכנות הבין-לאומית לאנרגיות מתחדשות (IRENA), על כל משרה שאובדת בתחום של דלקי מחצבים, נפתחות שתי משרות בתחום של אנרגיות מתחדשות [1]. בעידן שבו הציבור מתחיל להבין את גודל משבר האקלים, יצירת מדיניות אנרגיה הולמת למשבר המתהווה תלויה יותר מתמיד בקידום אנרגיה מתחדשת – בעלת פוטנציאל משמעותי לייצור תעסוקה – ובעצירת השקעות במיזמי תשתית של גז ונפט שנוקיהם לציבור

ולכדור הארץ עולים בהרבה על יתרונותיהם.

מקורות

1. IRENA. 2017. Renewable Energy and Jobs – Annual Review 2017. International Renewable Energy Agency. Abu Dhabi